

nálezů mincí nese sebou i nemalé další problémy: nálezy jsou torzovité, není tedy vždy vhodné zevšeobecňovat a absolutizovat, i když můžeme připustit, že nálezová situace i za tohoto stavu dovoluje určitě hodnocení vývoje trendu.

Tabulky a nálezové mapky jsou neoddělitelnou součástí této práce, jsou přehledné a účelné, autorka však někde zbytečně nerespektuje polský poválečný místopis mezi Ódrou a Nisou.

Lze si jen přát, aby se podobná práce, na základě našeho materiálu, objevila i z pera našich historiků, neboť — a to i autorka několikrát naznačuje — byly mezi vývojem polským a českým přece jen určité rozdíly.

K. Hrabovská

ABC světových dějin. Sepsal kolektiv autorů pod vedením P. Olivy. Orbis, Praha 1967.

Naše veřejnost postrádala již dlouho kompendium světových dějin. Vzhledem k tomu, že plány na sepsání mnohasvazkového díla o světových dějinách jsou teprve v zárodku, je správné, že pracovníci Historického ústavu pod vedením člena korespondenta ČSAV dr. P. Olivy se ujal úkolu napsat přehlednou příručku, která by obsáhla základní fakta a umožnila orientaci čtenářů po celku historického vývoje. Vznikla tak kniha při vši stručnosti velmi obsažná, a to jak množstvím látky, faktů, jmen, letopočtů, celých epoch i kontinentů, tak rozsahem (1172 stran). Takové dějiny v kostce mají své poslání i své přednosti — právě proti mnohasvazkovým dílům — a hlavní z nich je nutnost i nezbytnost úsporného výkladu a stálý zřetel k faktům, navíc ještě návaznost jednotlivých kapitol. Kniha ABC světových dějin splňuje také jiný základní předpoklad: je znamenitě zvládnuta redakčně. Úsporným i přehledným odkazovým systémem se vyhnula opakování již probíraných otázek a v úvodních partiích jednotlivých kapitol se pokusila vecku se zdarem vystihnout základní tendence jednotlivých epoch. Při snaze o dokonalé uplatnění teritoriálního principu to také bylo nezbytně nutné. Ideálem jistě zůstane vývojový přehled soustředěný k těm nejpodstatnějším problémům do větší hloubky a zbaivený tihy faktografie; v dané etapě rozvoje naší historiografie na poli studia obecných dějin byl však, myslím, tento územní přístup plně odůvodněný.

Kniha je rozdělena do 15 kapitol, které probírají počátky lidstva, nejstarší civilizace od počátku třetího do sklonku druhého tisíciletí př. n. l., rozmach antiky i pád starověkých říší, raný, vrcholný i pozdní středověk, rozklad feudalismu a počátku kapitalismu, jeho rozvoj od Velké francouzské revoluce až k období imperialismu; v posledních 4 kapitolách jsou pak popsány první světová válka, svět mezi dvěma válkami, druhá světová válka a nejnovejší období od r. 1945 do r. 1963. Čtenář tak získá plastický obraz o dějinách lidstva od vzniku člověka přes vylíčení nejstarších státních celků a civilizací v Egyptě, v Přední Asii, v severozápadní Indii a Číně i v oblasti egejské k zevrubnému a výstižnému obrazu antiky, a dále od jednotlivých vývojových fází středověké společnosti, kdy vystupují do popředí evropské dějiny, aby na konci feudální epochy byly vystřídány znovu mimoevropským světem, který se od 17.—18. století tlačí výrazně do středu dějin. Od tohoto období je pozornost již práveim úměrně rozdělována mezi Evropu a ostatní části světa.

Některé dílčí připomínky možno předeslat k rozvržení látky. Důraz na rozvoj státních celků vedl k podcenění dějin těch národů, které dlouho neměly samostatný stát. Neprojevilo se to např. u dějin turecké říše, kde je věnována dostatečná pozornost jak slovanským národům evropským, tak i národům Malé Asie a Arabského poloostrova, čímž se dostávají dějiny tureckého impéria do správných proporcí, u nás často zkresleuých výhradně evropským či východoevropským pohledem. Projevilo se to však výrazně u říše ruské, která je téměř zcela zbaivena své bohaté mnohonárodní palety, není pojata jako souhrn mnoha dílčích etnických celků s rozličnými náboženskými, kulturními ba i státními tradicemi, ale pouze jako dějiny Ruska s občanskými zmínkami o neruských národech, a to zcela v rusifikujícím pojetí starších předválečných i novějších kulturních ruských dějin. Podcenění malých národů s nedostatečnými státními tradicemi se jeví též ve skandinávských dějinách, kromě norských tu vlastně neexistují až do vzniku nezávislého Finska v r. 1917 ani dějiny finské.

Domnívám se, že právě naši historikové jako příslušníci malého národa by měli těmto otázkám věnovat pozornost a nevycházet tak výhradně z německých, anglických, francouzských a jiných příruček, které jsou převážně zpracovány na principu státním, nedoceňují dějiny malých národů a věnují jim jen velmi malou pozornost.

Tento „velmocenský“ přístup se bohužel objevuje i v přehledu dějin českých a hlavně slovenských. Proč se ve středověkých partiích užívá namísto osvědčeného a přesného výrazu české země užšího pojmu Čechy? Bylo by to snad možné omluvit v nějaké málo poučené zahraniční příručce, nikoliv však v práci zpracované našimi odborníky. Pod záhlavím Čechy najdeime v knize i říši velkomoravskou, jejíž význam je silně podceněn. Mstí se tu i jinde posti-

žitelný malý zřetel k dějinám kulturním, který právě při kulturním přínosu staroslověnské epochy je podstatný a ve svých dalších účincích trvalý, a to nejen z hlediska dějin slovan-
ských, ale i evropských.

Rovněž v dalším výkladu středověkých českých dějin se setkáme s jejich úzkým, řekl bych „střeďočeško-pražským“ chápáním, podávajícím pouze přehled jednotlivých panovníků bez jakéhokoliv zřetele k složitému a diferencovanému vývoji českých zemí jako bohatě členěného celku. Ještě hůře jsou na tom dějiny slovenské — sporadické zmínky o nich by nezaplňly ani jedinou stránku tohoto tisícistránkového díla. Tak např. v partii o habsburské monarchii v letech 1789—1848 nenajdeme jedinou poznámku nejen o bernolákovcích a štúrovcích, ale ani o slovenském národním hnutí jako celku, ač je tu jinak národnostní problematice v habsburské monarchii věnována poměrně značná pozornost. Hovoří-li se tu o J. Dobrovském, J. Jungmannovi, F. Palackém, F. Prešernovi, V. Karadžičovi, L. Gajovi, P. Maiorovi, I. Széchenyim, L. Kossuthovi, J. Eötvösovi aj., mělo tu stejným právem zaznít alespoň jméno J. Kollára a L. Štúra. Se jménem Štúrovým se tu např. setkáváme jedině na str. 495 v souvislosti s revolučním rokem 1848, avšak vznik spisovné slovenštiny, novodobé slovenské kultury a slovenského národního hnutí zůstává v knize nepovšimnut.

Za negativní rys posuzovaného díla pokládám rovněž nedostatek srovnávacího pohledu. Zejména dějiny západní a východní Evropy se v něm až do novějšího období traktují dosti izolovaně bez hledání vzájemných souvislostí. Střeďoevropské dějiny např. jsou spojovány v hojně míře s Německem, ale v pranepatrné již se západní Evropou nebo s Itálií, která hrála v kulturních, hospodářských a často i v politických dějinách střední Evropy také významnou úlohu. Nápadné je to zvláště u Lucemburků v českých zemích a u Anjouovců v Uhrách, jejichž románská orientace je všeobecně známa. Jeví se to však i jinde; marně hledáme v knize např. alespoň větu o střeďoevropském ohlasu clunyjského hnutí. Podobně izolovaně se vykládají dějiny skandinávské, které se kladou nanejvýš do souvislosti s Německem. Politická a hlavně kulturní spojitost skandinávských zemí se západní střední Evropou není rovněž vzata v úvahu s výjimkou tak frapantních případů jako je třicetiletá válka. A přece skandinávští studenti nestudovali v 15. a 16. století jenom na německých, ale také na západoevropských, ba dokonce i českých a polských universitách, a čerpali odtud mnoho podnětů pro kulturní rozvoj svých zemí.

I když kniha obsahuje teritoriálně opravdu všechny země světa (o nadcenění státního zřetele nad národním již byla řeč), přece jen se neuvarovala — zejména ve všeobecných partiích — starého evropocentrického nazírání. Markantně se to jeví třeba v kultuře, kde s výjimkou starověkých kultur se přihlíží jenom k Evropě, a také při líčení hospodářského a politického vývoje leckde chybí ono celostní opravdu světové měřítko.

Přes všechny tyto nedostatky jde o příručku neobyčejně cennou, napsanou vcelku živým, přístupným slohem, obsahující většinu nezbytných znalostí, tedy opravdu jakési ABC světových dějin, systematicky seřazených a sladěných v ucelený tvar. I v této podobě, která není prosta důležitých nedostatků (tak jako žádná jiná práce tohoto druhu) lze knihu ABC světových dějin plně uvítat jako naši první ucelenou poválečnou příručku světových dějin. Bude jistě dobře sloužit jak ke studijním účelům, tak i k poučení široké veřejnosti.

Richard Pražák

300 let prešovského kolegia

Ve dnech 29.—30. listopadu 1966 se sešla v Prešově u příležitosti 300. výročí založení prešovského kolegia mezinárodní vědecká konference za účasti slovenských, českých, jugoslávských i maďarských badatelů. Téma konference „Místo prešovského kolegia v slovenských národních dějinách“ bylo probráno ve čtyřech tématicky laděných půlnech, vážících se k otázkám vývoje slovenského školství a místu, jež v něm zaujímalo prešovské kolegium, rozvoji základních kulturních institucí prešovských i významu prešovského kolegia pro rozvoj slovenského národního hnutí na východním Slovensku.

Konferenci uvedl přehledný referát dr. Františka Bokese z Historického ústavu SAV v Bratislavě o rozvoji vyššího školství na Slovensku v 17.—19. století, v němž Bokes hovořil o poslání trnavské university a pokusu o založení jesuitské university v Košicích r. 1657, jejíž protiváhu mělo tvořit právě prešovské evangelické kolegium, založené v r. 1667. Přehledně probral pak všechny pokusy o rozvoj slovenského vyššího školství v 18. a 19. století, přičemž zdůraznil návrh Krmánův na uherském stavovském sněmu v r. 1707 na přetvoření prešovského kolegia v řádnou universitu se čtyřmi fakultami, který se ovšem pro porážku Rákócziho povstání neuskutečnil.